

DEPARTMENT OF
POLITICAL SCIENCE

FOUNDED 1999

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Журналистика және саясаттану факультеті
Саясаттану кафедрасы

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Faculty of Journalism and Political Science
Department of Political Science

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева
Факультет журналистики и политологии
Кафедра политологии

**«АЙМАҚТЫҚ ЖӘНЕ ЖАҒАНДЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ
САҚТАУДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ РӨЛІ»**
XII-ші Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция материалдары
7 сәуір 2022 ж.

**«THE ROLE OF THE STATE IN MAINTAINING REGIONAL AND
GLOBAL SECURITY»**

Proceedings of the XII-International Scientific and Practical Conference
on April 7, 2022

**«РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В СОХРАНЕНИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ И
ГЛОБАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»**

Материалы XII-Международной
научно-практической конференции
7 апреля 2022 г.

Нұр-Сұлтан, 2022

УДК 327(063)

ББК 66.4 (0)

С 69

Редакционная коллегия:

Кандидат исторических наук, профессор **Б.А. Габдулина**, Казахстан

Кандидат политических наук, профессор **М.К. Дюсембекова**, Казахстан

Кандидат политических наук, профессор **Е.Л. Нечаева**, Казахстан

Доктор политических наук, профессор **Е.В. Матвеева**, Россия

Магистр социальных наук, преподаватель **Н. Болатұлы**, Казахстан

«Роль государства в сохранении региональной и глобальной безопасности». Сборник материалов XII-Международной научно-практической конференции. (7 апреля 2022 г.) – Нур-Султан, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева.

ISBN 978-601-337-516-8

Сборник материалов международной научно-практической конференции содержит тезисы докладов преподавателей, докторантов PhD, магистрантов в области политических наук. Основная тематическая направленность дискуссионных вопросов отражает аспекты реализации социальной политики государства в условиях глобализации, актуальные проблемы политической науки.

В докладах сохранен авторский стиль. Материалы сборника предназначены для широкого круга научной и научно-педагогической общественности, могут быть использованы в теории и практике прикладной политологии и международных отношений.

Ответственность за аутентичность и точность цитат, имен, названий и иных сведений, а также за соблюдение закона об интеллектуальной собственности несут авторы публикаций.

ISBN 978-601-337-516-8

© Кафедра политологии
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2022.

«Аймақтық және жаһандық қауіпсіздікті сақтаудағы мемлекеттің ролі» атты XII-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

экономике и политике, но и от идей, господствующих в обществе и от самого общества. Обязательным условием можно считать и качественный состав элит, от которого напрямую зависят темпы развития государства, своевременность реализации планов и стратегий, “пролификации” отраслей экономики и инфраструктуры.

Список использованной литературы

1. Э. Фром Бегство от свободы. - Москва: АСТ, 2015. - 288 с.
2. Музрукова Е.Б., Фандо Р.А. Исторические и методологические основания развития и восприятия дарвинизма и антидарвинизма // Epistemology & Philosophy of Science/ издательство *Кнорус* (М.), том 45, № 3, с. 184-198
3. А. Адлер Понять природу человека. - Москва: АСТ, 2020. - 310 с.
Современное состояние России // Pitirim A. URL: <https://pitirim.org/index.php/publications-pitirim-sorokin/from-pitirm-sorokin/161-current-state-of-russia> (дата обращения 01.04.2022)

Summary

The article is devoted to the impact of negative selection on the political system, the risks and prospects are considered. Political systems are highly dependent on who makes decisions and implements them. In a period when the political and cultural elite of the country completely or partially disappears, the main negative effect of “negative selection” should be considered the absence of a worthy nomenclature in the ruling circles, and not just in the person of one leader.

The qualitative composition of the elites, on which the pace of development of the state, the timeliness of the implementation of plans and strategies, the “proliferation” of economic sectors and infrastructure, can be considered a prerequisite.

**АЙМАҚТЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ
ҚҰРЫЛЫМЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ**

Сатқанбаева Ұлдана Нұрмағанбетқызы
2 курс докторанты

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.,
satkanbaeva.dana@gmail.com

Аннотация

Бұл мақала Қазақстандағы аймақтық экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету құрылымындағы мемлекеттік саясатты дамыту мәселелеріне арналған. Автор қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану саласындағы мемлекеттік саясаттың қалыптасуы мен дәйекті іске асырылуын талдайды. Мақала Қазақстан Республикасы экологиялық қауіпсіздігі тұжырымдамасын және оның мемлекеттің қазіргі заманғы саясатын жүзеге асырудағы ролін, сондай-ақ оны іске асыру тетіктерін талдайды.

Аннотация

Данная статья посвящена вопросам развития государственной политики в структуре обеспечения региональной экологической безопасности в Казахстане. Автор анализирует формирование и последовательную реализацию государственной политики в области охраны окружающей среды и рационального использования природных ресурсов. В статье анализируется концепция экологической безопасности Республики Казахстан и ее роль в реализации современной политики государства, а также механизмы ее реализации.

Annotation

This article is devoted to the development of state policy in the structure of ensuring regional environmental safety in Kazakhstan. The author analyzes the formation and consistent implementation of state policy in the field of environmental protection and rational use of natural resources. The article analyzes the concept of environmental safety of the Republic of Kazakhstan and its role in the implementation of modern state policy, as well as the mechanisms of its implementation.

Кілт сөздер: экологиялық саясат, экологиялық қауіпсіздік, қоғамдық ортаны қорғау, экологиялық қауіпсіздік концепциясы, қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыру

Ключевые слова: реализация государственной политики в области экологической политики, экологическая безопасность, охрана общественной среды, концепция экологической безопасности, охрана окружающей среды, рациональное использование природных ресурсов

Keywords: implementation of state policy in the field of environmental policy, environmental safety, protection of public environment, the concept of environmental safety, environmental protection, rational use of natural resources

Қазақстан Республикасының аймақтық экологиялық қауіпсіздік құрылымының элементтерінің бірі мемлекеттік экологиялық саясат болып табылады.

«Саясат» термині (грек тілінен polis – қала-мемлекет және politikos – қалаға байланысты барлық нәрсе, яғни мемлекет, азамат, т.б.) – мемлекеттік және қоғамдық істер немесе мемлекеттік басқару шеберлігі деген мағынаны білдіреді. Термин алғаш рет Аристотельдің «Саясат» мемлекет, басқарма және үкімет туралы трактатының әсерінен және XIX ғасырдың соңына дейін мемлекет туралы ілім, яғни институционалдық, мемлекеттік деңгейдегі билік ретінде қарастырылды.

Дегенмен, қазіргі заманда саясат түсінігі кеңейіп, бұл терминді зерделеу өте күрделі мәселеге айналды, қазіргі мағынада бұл терминнің кемінде төрт мағынасы бар [1].

Қауіпсіздік саласы мен саясат өрісі қақтығыс ортасымен анықталады және бұл олар қолданылатын әлеуметтік серіктестік бірлігінің көрінісі. Саясат саласы мен қауіпсіздік саласының ортақ жақтары көп, атап айтқанда: олар қоғамның барлық салаларына таралады; қақтығыс ортасын, қақтығысты әлеуметтік өзара әрекеттесу аймағын қамтиды. Дегенмен, олардың айырмашылықтары да бар: қауіпсіздік аймағы тұрақты құндылықтармен сипатталатын әлеуметтік кеңістікті қамтиды; саясат саласы билік қатынастарының саласымен анықталады. Қауіпсіздік саласы саясаттың жалпы шеңберінің бір түрін белгілейді.

Әдебиеттерді талдау кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі кез келген қызмет (соның ішінде экологиялық) саяси құралдармен және әдістермен реттелетін саяси қызмет екенін көрсетеді; қауіпсіздік шаралары саясаттың ең маңызды функциясы ретінде жүргізіледі.

Жоғарыда айтылғандардан мынадай қорытынды жасауға болады: табиғатты қорғау саясаты – бұл адамның қалыпты өмірі мен экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ететін табиғи ортаны қорғауға және жақсартуға, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен жаңартуға, әлеуметтік ортаны сақтауға және дамытуға бағытталған саяси орта болып табылады.

Экологиялық қауіпсіздік Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздігінің негізгі стратегиялық құрамдас бөліктерінің бірі және мемлекеттік басымдықтардың аса маңызды аспектісі болып табылады. Көптеген отандық және шетелдік зерттеушілердің пайымдауынша, қоршаған ортаның ластануы Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына елеулі кедергі келтіреді. Қоршаған орта сапасының өзгеруі «лас» технологиялар мен экстенсивті ауыл шаруашылығының дамуымен тікелей байланысты.

«Аймақтық және жаһандық қауіпсіздікті сақтаудағы мемлекеттің ролі» атты XII-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

XX ғасырдың аяғы ғылыми-техникалық прогрестің дамуындағы күшті серпіліспен, элеуметтік қайшылықтардың өсуімен, күрт демографиялық жарылыспен, адамның қоршаған ортасының нашарлауымен сипатталады.

Қазақстандағы тәуелсіздік жылдары экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің, қоршаған ортаны қорғау мен табиғат пайдалануды басқарудың мүлдем жаңа мемлекеттік жүйесінің құрылуы мен қалыптасу жылдарына айналды. Бұл қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыруды және дәйекті іске асыруды қамтамасыз етті.

Экологиялық қауіпсіздік саясатындағы іргелі құжаттардың бірі Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы болды. Осы құжат аясында мемлекеттік экологиялық саясаттың негізі қаланды. Алғаш рет жаңа экологиялық тұжырымдама бекітіліп, қолданысқа енгізген 6, 31 және 38-баптары экологиялық құқықтық сипатқа ие. Оның мәні «мемлекет адамның өмірі мен денсаулығына қолайлы қоршаған ортаны қорғауды мақсат етеді», «адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін фактілер мен мән-жайларды лауазымды адамдардың жасыруы заңға сәйкес жауапкершілікке әкеп соғады» (31-бап) Сондай-ақ, онда мынадай негізгі норма бар: «Қазақстан Республикасының азаматтары табиғатты сақтауға және табиғи ресурстарды күтуге міндетті» (38-бап) [2].

1997 жылы «Қоршаған ортаны қорғау туралы», «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы», «Экологиялық сараптама туралы», 1998 жылы «Радиациялық қауіпсіздік туралы», 2002 жылы «Атмосфералық ауаны қорғау туралы» заңдар қабылданды. Табиғатты ұтымды пайдалану саласында Қазақстан Республикасы Президентінің «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» (1996 ж.) және «Мұнай туралы» (1995 ж.) Жарлықтары, 2003 жылғы Орман, Су және Жер кодекстері бекітілді.

Республикада заңнаманы жетілдіру мақсатында дамыған елдердің заңнамасымен жақындасу және халықаралық стандарттарды енгізу бағыты қолға алынды. Қазақстан Республикасы 19 халықаралық конвенцияға қол қойып, оларды жүзеге асырудың ұлттық іс-шаралар жоспарын әзірледі. Экологиялық сараптама, рұқсат беру және бақылау-тексеру жұмыстарының жүйесі құрылды.

Бұл конституциялық нормалар ұзақ жылдар бойы айқындалып, табиғатты қорғау заңнамасына ғана емес, сонымен қатар Қазақстан Республикасындағы экологиялық саясат пен қоршаған ортаны қорғау, сондай-ақ табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану саласындағы барлық стратегиялық құжаттарға негіз болды.

Бұл құжаттарда анықтаушы қоғам мен табиғаттың өзара әрекеттесуінің саяси тұжырымдамасы болып табылады, ол қоршаған ортаны қорғаудың және мемлекет пен құқықтың экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі тұжырымдамалық ережелері мен принциптерін қамтиды.

Қазіргі жағдайда экологиялық құқықтың мазмұнына әсер ететін негізгі факторлар: 1) экологиялық жағдай (әлемдік, мемлекеттік және жергілікті); 2) мемлекеттің тиісті заң шығарушы органдарының қоршаған ортаны қорғау жөніндегі нормативтік құқықтық актілердің тиімділігі мен сапасын арттыруға бағытталған заң шығару қызметі; 3) қоршаған ортаны қорғау әдістерін, оның ішінде ұйымдастырушылық, басқарушылық, мәдени-ағартушылық және құқықтық әдістерді жетілдіру қажеттілігі.

Қазақстан БҰҰ-ның толық құқылы мүшесі ретінде экологиялық саясатты әзірлеу кезінде БҰҰ-ның Қоршаған орта және Рио-92 даму Бүкіләлемдік конференциясының декларациясында қол қойылған қағидаттардың ел үшін өзектілігін ескереді, онда, атап айтқанда, қоршаған ортасы неғұрлым осал елдердің санаты, сондай-ақ климаттың өзгеруі және климаттың өзгеруі туралы халықаралық конвенциялар белгіленген оларды әлемдік қоғамдастық мүшелерінің сақтауы жаһандық, өңірлік және Ұлттық экологиялық қауіпсіздікті және өңірлік және жаһандық байланыстарда елдің орнықты дамуын қамтамасыз ету үшін өмірлік маңызды деп санайды.

«Аймақтық және жаһандық қауіпсіздікті сақтаудағы мемлекеттің рөлі» атты XII-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

Қазақстанның экологиялық қауіпсіздігінің бірінші тұжырымдамасы 1996 жылы қабылданды. Экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасы мыналарды ескере отырып әзірленді:

- табиғи-тарихи ерекшеліктері мен қазіргі табиғатты пайдаланудың жағдайлары және өтпелі экономикасы бар экологиялық жағынан ең осал елдің халықаралық мәртебесі;
- жаһандық және аймақтық интеграциялық процестерде елдің егемендігін құрметтеу мен мүдделерін қорғаудың өтпелі кезеңдегі саяси-құқықтық, экономикалық және әлеуметтік нысанының ерекшеліктері;
- халықаралық қатынастарда және ішкі саясатта экологиялық қауіпсіздікті және табиғатты пайдалану салаларының тұрақты дамуын қамтамасыз ету;
- ең осал және дағдарыс аймақтарындағы халықты және қоршаған ортаны сауықтыру қажеттілігі;
- елдің тұрақты дамуы мен жалпы ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі экологиялық саясаттың негізгі рөлі мен орнын мойындау.

Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету шеңберінде Қазақстан Республикасының экологиялық саясаты адамды, қоғамды және мемлекетті қолайсыз антропогендік әсерлердің зардаптарынан, дүлей зілзалалардан, өндірістік авариялар мен апаттардан қорғау дәрежесімен айқындалады.

Тұжырымдамада шөлейттенуге және онымен байланысты кедейшілікке қарсы күрес, қоршаған ортаға эмиссияларды азайту, биоәртүрлілікті сақтау, ауыз суға қолжетімділікті қамтамасыз ету, сонымен қатар республикадағы өнеркәсіп өндірісінің өсуінен туындайтын экологиялық проблемалар ескерілді.

Экологиялық саясатты реформалау XXI ғасырдың басында зерттеушілер мен ғалымдар экономиканы, заңнаманы және қоғамды жасылдандыру туралы айта бастаған кезде басталды.

2003 жылғы желтоқсанда Қазақстан Республикасы Президентінің №1241 Жарлығымен Қазақстан Республикасының экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және елдің тұрақты экологиялық дамуы жөніндегі мемлекеттік-саяси шаралар кешенін айқындау мақсатында Тұжырымдама бекітілді. Қазақстан Республикасының 2004-2015 жылдарға арналған экологиялық қауіпсіздігі туралы Заңы бекітілді, ел үкіметі екі ай мерзімде Тұжырымдаманы іске асыру жөніндегі 2004-2006 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарын әзірлеп, бекітті. Ал осы сәттен бастап Қазақстан Республикасының барлық мемлекеттік органдары өз қызметінде Тұжырымдаманың ережелерін басшылыққа алуы қажет болды [3].

Қазақстанның ҰЕҰ-мен ынтымақтастығы тағы бір маңызды қадам болды. Қазақстан алғашқылардың бірі болып Халықтың экологиялық ақпаратқа қолжетімділігі, шешімдер қабылдау және қоршаған ортаны қорғау саласындағы сот төрелігі туралы Орхус конвенциясына қол қойды және ратификациялады. Орхус конвенциясының барлық ережелері Қазақстан Республикасының заңнамасына енгізілді.

Қазақстан Республикасының егеменді даму жылдары қоғамның экологиялық жаңғыруының жаңа мемлекеттік саясатын қалыптастыру және жүзеге асыру жылдары болды, оның жалғасы Қазақстан Республикасының 2007-2024 жылдарға арналған тұрақты дамуға көшу тұжырымдамасында өз көрінісін тапты [4].

Қазақстан Республикасы Рио-92 декларациясына, Йоханнесбург декларациясына (2002 ж.) қол қойып, қоршаған орта саласындағы 25 халықаралық конвенцияны және Киото хаттамасын ратификациялап, Еуропада да, Азияда да тұрақты дамудың жаһандық процестерінің белсенді қатысушысы болып табылады [5].

Әлемдік тарих көрсеткендей, экологиялық проблемалардың шешілмеуі және өзінің экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің төмен деңгейі елеулі саяси, әлеуметтік және қарулы қақтығыстардың себебі болды. Қазіргі уақытта су ресурстарының шектеулілігіне байланысты Қазақстан, Өзбекстан және Қырғызстан арасында шиеленістің әлеуетті ошақтары бар. Бұдан басқа, бес Каспий мемлекетінің кез келгенінің кінәсінен техногендік экологиялық апат Елеулі мемлекетаралық қақтығыс тудыруы мүмкін Каспий өңірі де алаңдаушылық туғызады.

«Аймақтық және жаһандық қауіпсіздікті сақтаудағы мемлекеттің рөлі» атты XII-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

Сонымен, экологиялық саясат мемлекеттің қоршаған ортаға зиян келтірмей әлеуметтік-экономикалық дамуы деп түсінілетін жалпы елдің тұрақты дамуының негізгі құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Ал оны жүзеге асыруда Қазақстан Республикасында әзірленген экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасы маңызды рөл атқарады. Қазақстан Республикасы БҰҰ-ның 2015 жылғы саммитіне белсенді түрде қатыса отырып, экономикалық, әлеуметтік және экологиялық үш бағыт бойынша тұрақты даму бастамаларын дамытуды жалғастыруда және әлемдік қоғамдастыққа осы жоспарларды жүзеге асырудың нақты қадамдарын ұсынады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Саясат түсінігі. Саясатты анықтаудағы негізгі әдістер// <https://melimde.com/aptalardisratar.html?page=13>
2. Қазақстан Республикасының Конституциясы // https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
3. Концепция экологической безопасности Республики Казахстан // <https://pandia.ru/text/78/019/18990.php>
4. Смакова А. «Трансформация экологической политики в свете новой Доктрины «Нур Отана» и Стратегии – 2050// <http://nurotan.kz/kz/node/3806>.
5. Нурсултан Назарбаев принял участие в Саммите ООН по принятию Повестки дня в области развития// khabar.kz/ru/news/politika/item/34401-nursultan-nazarbaev-prinyal-uchastie-v-sammite-oon-po-prinyatiyu-povestki-dnya-v-oblasti-razvitiya.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯЛЫҚ БАҒЫТ

Сейтнур Шынар Асқарқызы
Shinar.askarovna@mail.ru

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ 2 курс магистранты,
Алматы, Қазақстан

Қазақстан бүгінде бірегей тарихи аумақтық құрылым бола отырып, геоэкономикалық тұрғыдан сәтті, ал геосаяси тұрғыдан біршама тәуекелді аймақта орналасқан. Сондықтан, Шығыс пен Батыстың, Азия мен Еуропаның тоғысқан жерінде орналасқан Қазақстан үшін Еуразиялық бағыт анағұрлым қолайлы геосаяси перспектива болып табылады. Еуразиялық бағыттағы Қазақстанның сыртқы саясатының елеулі жетістіктеріне қол жеткізу экономикалық даму мен қауіпсіздікті қамтамасыз ету бағытында елеулі күш-жігер салуды талап етеді. Сол себепті Қазақстан халықаралық деңгейде барлық елдермен достық қарым-қатынастарды сақтауға, оларды барынша нығайтуға, белсенді түрде дамытуға, сондай-ақ барлық интеграциялық үрдістерге белсенді түрде қатысуға ұмтылады.

Кез-келген мемлекеттің сыртқы саясаты ең алдымен халықаралық қатынастармен тығыз байланысты, себебі халықаралық қатынастар бұл халықаралық құқықтың субъектілері ретінде мемлекеттер арасындағы экономикалық, саяси, идеологиялық, құқықтық, дипломатиялық, әскери, әлеуметтік, мәдени және басқа да байланыстардың жиынтығын құрайды [1].

Қазіргі уақытта еліміз экономикасын дәйекті түрде жаңғыртып, оны әрі қарай дамытуда. Мұндай жетістік, ең алдымен, көп векторлы дәйекті саясаттың, сондай – ақ барлық негізгі күш орталықтарымен атап айтқанда, ҚХР, Ресей, ЕО елдерімен және АҚШ-пен серіктестік және достық қарым-қатынас орнатудың арқасында жүзеге асырылып отыр. Елдің экономикалық өсуінің маңыздылығы ЕАЭО шеңберінде интеграция және Қазақстан